

Šani Bojandžiju

Večni narod se ne boji

Preveo s engleskog
Marko Mladenović

■ Laguna ■

Naslov originala

Shani Boianjiu

THE PEOPLE OF FOREVER ARE NOT AFRAID

Copyright © Shani Boianjiu, 2012

Translation Copyright © 2013 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Večni narod
se ne boji

I

Tuđa deca

Istorija je pri kraju

Prašnjavo je u ovoj prikolici od učionice, a profesorka Mira ima narandžasto bojenu kosu sa spaljenim krajevima. Sada smo u završnom razredu, sedamnaest nam je godina, i prešli smo gotovo celokupnu istoriju Izraela. Povest sveta smo završili u desetom razredu. U našem udžbeniku stranice nam već govore o 1982, o razdoblju od samo nekoliko godina pre našeg rođenja i samo godinu dana pre no što je ovaj grad podignut, kada su ovde, pored libanske granice, bili samo borovi i brda đubreta. To što govori profesorka Mira, koja je ujedno i Avišagina majka, maltene je isto kao ono što krišom govore svi naši roditelji u svojim večernjim časovima pijanstva.

Istorija je pri kraju.

„Biće osam definicija na kontrolnom o operaciji *Mir za Galileju*¹ sledećeg petka, i sve smo ih prešli.

¹ Naziv za akciju kojom je Izrael 6. juna 1982. izvršio invaziju na južni Liban kako bi iz te zemlje isterao PLO. (Prim. prev.)

PLO,² SAM,³ IAF,⁴ RPG⁵ deca“, kaže Mira. Prilično sam sigurna da znam sve te pojmove, izuzev možda RPG dece. Ne idu mi tako dobro od ruke definicije koje u sebi imaju prave reči. Malo me plaše.

Ali baš me briga za ovaj kontrolni. Mogu bezmalo i da se zakunem: ne marim ni trunku.

U rancu me još čeka sendvič. S paradajzom i majonezom i senfom i solju i ničim više. Najbolje od svega je to što ga moja majka stavi u najlonsku kesu a zatim uvije u plave salvete, pa mi treba dva minuta da ga odmotam. Tako mogu nešto da čekam čak i ako tog dana nisam gladna. To je nešto, i sprečava me da vrištim.

Ima osam godina da sam otkrila senf-majonez-paradajz.

Puckam prstima ispod vilice. Prevrćem očima. Škrugućem zubima. Radim to otkad sam bila mala, dok sedim na časovima. Ne mogu to da radim još dugo. Bole me zubi.

Četrdeset minuta do odmora, ali ja ne mogu i dalje da sedim ovde, i ne mogu i neću i...

² Palestine Liberation Organization – Palestinska oslobodilačka organizacija. (Prim. prev.)

³ Surface-to-air missile – raketa zemlja-vazduh. (Prim. prev.)

⁴ Israeli Air Force – Izraelsko vazduhoplovstvo. (Prim. prev.)

⁵ Rocket-propelled grenade – bacač granata na raketni pogon. (Prim. prev.)

Kako se prave avioni

„PLO, SAM, IAF, RPG deca“, kaže profesorka Mira. „Ko hoće da pročita naglas neke definicije, da ih ponovimo pre kontrolnog?“

SAM je nekakva sirijska podmornica. A IAF je Izrael-sko vazduhoplovstvo. Znam šta su deca, i da su RPG deca bila deca koja su htela da ispale granate na naše vojnike i na kraju spalila sebe jer su bila neobučena, i pritom deca. Ali to bi mogla biti kružna definicija. Poslednji put mi je ta gadura oduzela pet bodova jer je rekla da sam upotrebila reč „vrlo“ sedam puta u istoj definiciji i da sam je upotrebila onde gde se „vrlo“ zaista ne može upotrebiti.

Gleda u mene, ili u Avišag, koja sedi pored mene, ili u Leu, koja sedi pored nje. Uzdahne. Mislim da joj treba vrlo korektivna operacija vida. Lea je odmah prostreli pogledom, kao da je uverena da je Mira gledala u nju. Ona uvek misli da svi sigurno gledaju u nju.

„Možeš li bar da se praviš da zapisuješ ovo, Jael?“, pita me Mira i sedne za katedru.

Skinem pogled s Lee. Uzmem olovku i napišem:

*kada ćemo prestati da se bavimo
onim što nije važno i početi da se
bavimo onim što jeste? jebiga*

Moram u klozet. Ispred prikolice sa učionicom nalazi se prikolica sa klozetom. Kada stanem na spuštenu

dasku i priljubim nos uz prozorče, mogu da vidim kraj sela i udišem izbeljivač kojim peru ovaj nesrećni prozor dok mi se ne zavrti u glavi. Mogu da vidim kuće i bašte i majke s bebama na klupama, sve razbacane kao lego kocke koje je neko divovsko dete ostavilo kraj beton-skog puta što vodi u usnule mrke gore ispred. Odmah iza školske kapije vidim jednog mladića. Na sebi ima smeđu košulju a koža mu je svetlosmeđa, pa bi maltene mogao nestati na ovoj planini da nije njegovih zelenih očiju, dva lista usred ovog ništavila.

To je Den. Moj Den. Avišagin brat.

Gotovo sam sigurna.

Kada se vratim na čas iz klozeta, vidim da je neko pisao u staroj debeloj svesci tik ispod mog pitanja. Avišag i ja se dopisujemo u sveskama još od drugog razreda. Jedno vreme čuvala smo u posebnoj svesci i priče koje smo pisale s Leom kada smo sve igrale *Izuzetni leš*,⁶ ali do sedmog razreda Lea je prestala da se igra s nama, kao i sa svim svojim starim drugaricama. Umesto toga, počela je da se okružuje devojkama, kućnim ljubimcima, da je slušaju. Avišag je kazala da nas dve treba i dalje da pišemo u svesku, premda dvoje ljudi ne mogu sami da igraju *Izuzetni leš*. Rekla je da su sveske nešto što možemo da sačuvamo duže nego poruke na

⁶ *Cadavre exquis*, igra koju su izmislili nadrealisti; na listu hartije nekoliko ljudi sastavljaju rečenicu ili crtež, a da ne vide šta je njihov prethodnik uradio na presavijenom delu lista. (Prim. prev.)

nepovezanim ceduljama i da ćemo tako, kad nam bude bilo osamnaest godina, moći da se osvrnemo i prisetimo svih ljudi koji su nas tada voleli, tada kad smo bile mlade. A tako će ona imati mesta i za svoje crteže, i moći će da se postara da ih sve vidim. Pritom, kazala je kad nam je bilo četrnaest leta, možemo da imamo reč „jebati“ u svakoj rečenici ako tako hoćemo a da nas ne uhvate, a mi hoćemo, i treba, i moramo. To je pravilo.

baš jebiga

U poslednje vreme, kao da Avišag uopšte ne postoji. Sve što ja kažem ona kaže malo glasnije. Onda se učuti. Igra se zlatnom ogrlicom na svojim tamnim grudima. Namešta bretelu grudnjaka. Gleda kako joj raste kosa i učuti se. Valjda i ja rastem isto tako.

Ali radi se o tome da je prvi put u povesti sveta neko drugi sem Avišag pisao u toj svesci dok sam bila odsutna.

Bezmalobila sam sigurna. Tu je još jedna nepovezana rečenica, i nema „jebati“.

stalno osećam usamljenost. čak i u ovom trenutku, usamljenost

Sklopim svesku. Poželim da pitam Avišag da li je njen brat Den ulazio u učionicu dok nisam bila tu, ali ne uradim to. Avišagina i Denova majka Mira izdvađa se od ostalih majki po tome što je profesorka. Ona

je profesorka jer je morala da dođe i bude profesorka u jednom selu umesto u Jerusalimu. Avišagin tata ih je napustio, te nisu imali dovoljno novca da ostanu u Jerusalimu. Moja majka radi u seoskom preduzeću koje proizvodi delove koji idu u mašine pomoću kojih se prave mašine koje prave avione. Stalno sam sama.

Evo šta ću.

Napraviću žurku pa makar crkla, ali još ne znam gde će ta žurka biti, i ne mogu znati, i neću znati ništa više u narednih dvadeset minuta jer sam na času, ali tako mi boga, Den će doći na tu žurku. Hoće ako ga budem pozvala da dođe, to je samo stvar lepog ponašanja, i upravo mi je, niotkuda, sinula ta sjajna zamisao, *žurka*, i bude li mi samo još neko rekao da je ponekad u redu biti sam, ima da vrisnem i biće neprijatno.

„Mir“, kažem i ustanem iz klupe. Uzmem ranac. Kada Avišag ustane, njena stolica zagrebe po podu od lino-leuma a Mira napući usne kao da je upravo pojela ceo limun s drveta porodice Levi.

„Ostalo je još dvadeset minuta do kraja časa“, kaže. Možda ona misli da ćemo ostati, ali mi odlazimo.

„Jebiga. Mir“, kaže Avišag. Ovo je retkost. Avišag ne podnosi kad se naglas psuje. Voli psovke samo kad su napisane, tako da je ovo retkost. Ustanu i četiri momka. U četvrtom razredu jedan od njih je za opkladu pojeo ceo limun s onog drveta Levijevih, ali posle toga se ništa nije desilo.

Ni sa kim ne može da se priča

Avišag i ja koračamo glavnim zemljanim drumom što vodi uzbrdo od škole. Kad zinem, osećam ukus čestica prašine od koraka naših drugara iz razreda ispred nas i naših vlastitih od juče. Jedva govorim koliko su mi usta puna prašine.

„Umirem, jebote. Moramo večeras da napravimo žurku. Moramo da pozovemo neke ljude“, kažem.

„Noam i Emuna su mi rekle da im je Jočaj kazao da je njegov brat čuo od Leine sestre Sarit gde ima signal“, kaže Avišag. Njene crne oči žmirkaju.

Nijedan mobilni telefon u gradu trenutno ne radi. Isprva nije bilo dometa samo u školi. Zatim, prošle srede, nismo imale domet čak ni kad smo preskočile drvenu kapiju i pobegle s matiša. Avišag je na svom mobilnom imala dve crte, otprilike deset sekundi, ali to nije bilo dovoljno da ikoga pozove. Onda se to svelo na jednu crtu i nije se povećavalo.

Već smo otpešaćile do piljarnice, ali ni tamo nije bilo dometa, pa smo kupile paklu marlbora i malo gumenih medvedića i otišle do bankomata, ali onde nije bilo signala, te smo otišle u parkić, ali ni onde nije bilo dometa, i neko se ispovraćao po jedinoj ljuljašci na koju mogu da stanu dvoje, pa nismo čak ni ostale, a onda nije više bilo nijednog mesta u gradu gde smo mogle da odemo.

„U stvari, nisu mi rekli ni Noam ni Jočaj“, kaže Avišag. „Rekao mi je Den. Opet razgovara sa mnom. Bar toliko da mi kaže da ima dometa kod tornja predajnika.“

Ne gledam više u Avišag kada to kaže. Želim da je pitam da li je Den ulazio i pisao u svesci, ali bolje da ne pitam.

Toranj predajnik. Naravno. Ponekad pomislim da bi, koliko smo glupi, čitavo selo pomrlo da nije ljudi kao što je Den.

Šta je ljubav

Odlučila sam da u čitavom svom životu volim samo jednog momka, Avišaginog brata Dena. Imam istog dečka, Mošea, od svoje dvanaeste godine, ali to nije baš pošteno jer nisam zbilja rešila da ga volim. On je bio porodični prijatelj koji me je gađao jabukama, te nisam stvarno imala izbora. Raskinuli smo pre dve nedelje. A raskidali smo i pre devet nedelja. On je ionako već nekih šest meseci u vojsci. Den je sve to već obavio.

Den je imao jedan test. Zato sam i odlučila da ga volim. Od tog testa bi popizdeo.

Na samom kraju Jerusalimske ulice naš grad ima vidik. Ima vidik na ceo svet i svoj grad pobratim. Stvarno ima. S vrha tog brdašceta vide se četiri planine prekrivene zimzelenim mediteranskim šumama. Vide se ćebad crvenih sasa i jastuci ljubičastih šumarica i krugovi žutih krasuljaka. I pećinice zaštićene vrbama i, to boli maltene i na sam pogled. Kao kad vidiš tuđu decu na suprotnoj strani ulice.

Tu su i klupe, razume se, na samom kraju Jerusalimske ulice, i pomislili biste da možete sesti i uživati u tom

vidiku, ali ne možete. Jer kad biste seli, leđa bi vam bila okrenuta vidiku, a vi biste zurili u kuću broj dvadeset četiri u Jerusalimskoj ulici, i primetili samo donje rublje obešeno da se suši, osirotelu uzicu za psa na žutoj travi i kantu za reciklažu na tremu.

A on bi stalno vodio ljude onamo, Den, i pitao ih *šta ne valja u ovoj slici šta ne valja šta ne valja*, i niko ne bi umeo da mu kaže a on bi pobesneo, razgalamio se, i kazao da bi, koliko smo glupi, čitavo usrano selo pomrlo da nije ljudi kao što je on. Ume on da se uzoholi. A onda bi taj neko koga je doveo onamo iz grada, drug iz razreda, prijateljica njegove majke, njegova sestra, njegova mlađa sestra, sedeo tamo neko vreme i piljio u žutu travu ispred kuće dvadeset četiri i rekao: „Rekao si da ti se bleji. Ne razumem.“ Ali ja sam razumela.

U sedmom razredu, jednom kada sam izašla iz Avišagine kuće, Den je iskočio pred mene iz zaklona jedne masline. Iznad njega su bili uvozni platani i ptice, a ptice su bile nevidljive ali su tako brzo zviždale ukруг da su oko njega igrale tačkice svetlosti, kao u diskoteci. Prišao mi je za korak. A potom još jedan. Bio je toliko blizu da sam videla dve trepavice koje su mu otpale i ležale na levom obrazu. Oborila sam pogled, stideći se, i primetila da su mu stopala bosa i dugačka. Bio je baš visok, isto kao Avišag. Ili sam možda ja bila niska.

„Hoćeš li da blejimo?“, pitao je.

Kada sam sela na onu klupu, načas sam osetila samo umor. Neprestano sam okretala leđa i odvrćala pogled,

da Den ne bi video koliko sam uzbuđena, da bih imala o još nečem lepom da razmišljam. A onda mi je sinulo.

„Znači neko dođe i ima dve klupe i oni mu kažu: 'Posluži se cementom i posadi te klupe u zemlju', i on, eto tako“, rekla sam. Samo sam želela da imam nešto da kažem, ali Denove zelene oči su blistale, a njegove guste obrve poskakivale gore-dole.

Nakon toga sedeli smo izvesno vreme na zemlji, gledali u crvenu ćebad i pećine pred sobom, i ja sam mu otkrila sve svoje tajne. Mislim da sam ga te noći malo volela, ali ne znam da li je to bila prava ljubav jer sam ga volela samo zato što je on voleo mene, ili nešto što sam kazala. Videlo se da me voli po tome kako se ljuljao napred-nazad i zato što je obećao da će jednog dana napisati nešto u mojoj svesci, kad sam mu je pokazala, nešto jebeno pametno.

Nikada više nisam progovorila s njim posle te noći. Dva meseca kasnije on je otkrio Avišag jednu moju tajnu. Dve godine nakon toga otišao je u vojsku, a kada se vratio – umesto da radi u seoskom preduzeću koje proizvodi delove za mašine pomoću kojih se prave mašine za izradu aviona, ili da ode u stručnu školu kako bi ga kasnije više plaćali da radi u gradskom preduzeću koje proizvodi delove za mašine pomoću kojih se prave mašine za izradu aviona – ostao je kod kuće i samo crtao vojničke čizme. Znam jer mi je sestra išla tamo prošle nedelje da se igra s njegovom najmlađom sestrom, a kada se vratila, kazala je da su tamo crteži čizama i čizama. Ceo kuhinjski zid crneo se od njih.

„Den je rekao da mu nedostaješ“, kazala je moja sestra. „Rekao je da više ne blejiš s njim“, dodala je i proizvela zvuk ljubljenja, a zatim pojačala zvuk svog crtača, *Bulija*, *Sneška Belića*, da ne bih mogla da vičem na nju.

Nijedna kuća nije prazna

Ako si napisao nešto u nečijoj svesci, došao bi i na žurku kad bi te taj neko pozvao.

Dok dospemo do tornja predajnika, gotovo sam sigurna da je Den pisao u svesci. Pisao je između mojih definicija „RPG dece“ i „IAF-a“. Izgleda da mi je još stalo. Valjda je stalo i njemu.

Znam da zvuči malo verovatno, ali naprosto znam da je jednostavno bez ustručavanja ušao na čas kao Supermen i pisao u svesci dok sam ja bila u klozetu, a zatim smesta izašao kroz školsku kapiju. Pitala bih Avišag je li dolazio dok nisam bila tu, i pitam se zašto mi prosto ne kaže, ali isto tako znam da ona sigurno ima svoje razloge – ljudi koji imaju braću imaju razloge – a uostalom, ja sam tek maltene sigurna, a biti maltene siguran bolje je no izlagati se opasnosti da saznaš nešto što ne želiš da znaš.

Ne mogu da verujem da se ranije nismo setile da pokušamo dobiti domet kod tornja predajnika. Dovoljno smo blizu tornju predajniku da nas on zaklanja od sunca na ovom stenovitom brdu, i deremo se, jer čak i sa to malo dometa što nam on omogućava, ljudi nas i dalje slabo čuju.

Ovo selo ima mnogo retkih prednosti. Privatnost, javni prevoz, mleko sa pet odsto mlečne masti. Ali najveća retkost od svega je prazna kuća. S vremena na vreme nečiji roditelji odu u susedni grad na odmor o trošku preduzeća, pa dobijaju poruke i kupaju se u hostelskom bazenu. Ali to se nikada nije dogodilo mojoj porodici, niti većini ljudi koje poznajemo. Uglavnom roditelji odu kod nekoga na kafu, pristajući da budu van kuće do posle jedanaest, a dosadna braća i sestre pristanu da prespavaju kod nekoga. Tako se kuća isprazni, pa onda može bez srama da se pije pivo i puši i vata.

Ali izgleda da nema praznih kuća u kojima bi naš razred mogao danas da napravi žurku, nijedne.

Već smo pozvale dvanaestoro ljudi, i pod miškama imamo mokre krugove, ali ne možemo kući jer je moja sestra kod kuće i Avišagina mlađa sestra je kod kuće i ne smemo im dozvoliti da nas čuju kako se oko ovoga dogovaramo, isto kao što za dve godine one nama neće dati da čujemo kako one utanačuju žurke. Povrh toga, ne idem više kod Avišag sad kada se Den vratio. Ona mi ne dâ da idem tamo.

Kad bismo otišle kod mene, čula bi nas moja sestra, a ona je najgora. Sve se čuje kad se priča fiksnim telefonom. Kada moja majka priča fiksnim telefonom, koliko god bilo kasno u noć, čujem sve što kaže, čak i kada šapuće, a čujem i kada plače.

„JESI LI SIGURNA?“ Vičemo u mobilne telefone.

Jeste, Tali Feldman je sigurna. Njena majka ne želi da nas pusti da napravimo žurku kad je kuća prazna jer se plaši da će ćerkini drugovi razbiti još njenog rumunskog pribora za čaj, a Noamina mama ne želi da joj ćerka pravi žurku kad je kuća prazna jer se plaši da će ćerka izneveriti njeno poverenje, a Ninina mama ne želi da joj ćerka pravi žurku kad je kuća prazna jer se plaši da će ćerkini drugovi probiti ćerki himen, jer je ona malčice pobožna.

Uz to saznamo i da Lea pravi žurku, da ima praznu kuću jer joj mama i tata idu na masažu u hostel u susednom gradu, ali da njena majka kaže da ja nisam pozvana jer sam prošli put razbila saksiju kestena a Lea joj je rekla da sam to bila ja. Pravi razlog je to što smo Avišag i ja jedine koje ne drhte od straha pred Leom, jer smo se igrale s njom pre no što je postala superpopularna, kada se još igrala sa ljudima umesto da joj oni samo služe kao igračke.

Onog dana, na onoj klupi, otkrila sam Denu sve svoje tajne. Jedna od njih bila je da se Avišag i ja još igramo lutkama. To je nešto što smo tajile čak i od Lee, još otkad smo bile u petom razredu. Zapravo je bilo bolje igrati se lutkama kad smo bile u sedmom razredu, pošto smo mogle da smislimo štošta što nismo mogle kad smo bile mlađe. Lutke su mogle da ispovraćaju žuti sladoled a zatim zamackaju njime drugu lutku, pre no što je spale. Mogle su da pronađu lek za rak ili da propuše ili da studiraju pravo. Bilo je baš zabavno.

Kada je Avišag otkrila da sam ispričala njenom bratu kako se igramo, ušla je na čas tačno u osam ujutru, otvorila moj ranac i bacila moj sendvič na pod, naočigled svih, i zgazila ga, vrišteći. Kada je skočila na paradajz, iz njega je na pod iscurila žućkastocrvena tečnost.

„Grozno“, vikala je. „On mi je brat, bolesna pizdurino. Ti imaš dečka! Šta ti misliš, ko si? Ja te i ne poznajem.“ I tada se retko dešavalo da ona opsuje.

Izvesno vreme ponašale smo se kao da se zbilja ne poznajemo, jer se zbilja i nismo poznavale, složila bih se s tim, ali više nisam znala postoji li iko koga poznajem. Emuna je zauzela Avišagino mesto kraj mene na času. Avišag se prebacila da sedi pored Noam.

Onda je Den otišao u vojsku. Bilo je normalno što je otišao, jer mu je bilo osamnaest godina, i bilo je normalno što smo Avišag i ja zaboravile na ono što je ona izrekla o njemu. Ali znam da ona misli da me i ne poznaje. To ću uvek znati.

„Jesu li RPG deca nalik onim malenim granatama kojima nije potreban bacač?“, pita me pre no što napustimo toranj predajnik.

„Nisu“, kažem. „Ti misliš na one sovjetske ručne bombe koje se takođe zovu RPG, ali njih su svi prestali da koriste još pre operacije *Mir za Galileju*. Razmišljaš o prošlosti. Daću ti kasnije da prepíšeš sve definicije.“

U mojoj sobi

Napustimo brdo s tornjem predajnikom oko četiri po podne i odemo kući, ne uspevši da pronađemo mesto za žurku. Moja mama se obično u pet vraća s posla. Dok ona ne dođe, ja gledam državni kanal za decu. *Čikite i Čarobne cipelice* i *Vrt iznenađenja*. Emisije za koje bi čak i Avišag smatrala da sam ih prerasla. Kada napolju čujem mamina kola, otrčim u sobu i legnem na krevet i zagledam se u tavanicu. Ona ne pokuca da me pita kako sam, a meni je drago, jer samo želim malo mira.

Čujem je kako šapuće na telefonu. Zurim u tavanicu oko sat, možda dva, trudeći se da zamislim kako bi bilo kad bih morala da zurim u ovu tavanicu do kraja života. Kakve bih pojedinosti uočila?, zapitam se, a glas u mojoj glavi naprasno zazvuči kao glas, profesorke istorije Mire, Avišagine mame, a zatim je to moja mama, i ona je u mojoj sobi. Na zubima ima mrlje od nikotina a leđa su joj pogrbljena.

„Ne mogu više ovo da radim“, kaže. „Potrebna mi je pomoć.“

Ja ne odgovaram. *Meni* je potrebna pomoć. Kad bi je zanimalo, mogla bi znati da mi za večeras treba prazna kuća da napravim žurku i pozovem Dena. Ali nju zanima samo ono što nju zanima.

Prošlog ponedeljka pitala me je jesam li sigurna da ne želim da pokušam da dodam ćuretinu na svoj sendvič.

„Već pet minuta urlam na tebe da se javiš na telefon“, kaže, i pruži mi slušalicu. „Ne mogu više da živim u ovoj kući i da se ponašate prema meni kao da sam sluškinja.“

„Jesi li tu?“, pita Avišag preko telefona.

„Je l' Ninina mama najzad dala dozvolu za žurku?“, pitam.

„Slušaj“, kaže. „Den je pao i udario se u glavu.“

A oni kažu „ruski rulet“

Celu noć sam provela na fiksnom telefonu i pričala s Avišag. Sve ostale devojke ostale su na Leinoj žurki. Naterala je ljude da ostanu, čak i nakon što su čuli da se nešto zbilo s Denom. Nisam marila za to. Niti sam marila za to što me mama čuje i što me sestra čuje i što me tata čuje. Isprva je stvar bila u tome da se Den udario u glavu pa je Avišag brinula, a zatim je stvar bila u tome da je gadno povredio glavu i da je u bolnici, ali je Avišag mama rekla da ne ide, a onda je stvar bila u tome da je slučajno pogođen u glavu, da bi naposljetku stvar bila u tome da su on i dva njegova drugara iz razreda otišli na brdo s tornjem predajnikom i pozvali ovu ili onu devojku, ali onda su igrali ruski rulet jer im se niko nije javio. Mislim, niko sem onih u gradu nije imao prijemni signal na mobilnom a gotovo svi su bili kod Lee na žurki, i upravo je u tome bila stvar. U šest ujutru, stvar je bila u tome da je Den umro.

Ali ja ne verujem ni u jednu od tih glasina. Mislim da se naprosto popeo na ono brdo sam-samcit i prosuo sebi mozak.

Nestale majke

U sedam ujutru idem kod Avišag. Ona živi u Jeruslamskoj ulici 3 a ja živim u broju 12, i zato smo se sprijateljile. Prolazim pored skoro istovetnih kuća. Prođem pored Leine kuće, pored maslinjaka, potom pored kuće britanske porodice Miler. Kuće savršeno nalikuju jedna drugoj s tim što Avišagina kuća ima crveni krov a ostale zeleni. Uz to, kada uđeš u njenu kuću, tu je sedam polica za knjige, zato što je njena mama Mira intelektualka, zato što je profesorka ili zato što je poreklom iz grada Jerusalima, a ne iz istoimene ulice.

Avišag žmuri, pa je uhvatim za nos da je probudim. Uvek sam je tako budila kad smo bile male, ali kada to sada učinim, shvatim da ne mogu više tako da je budim. Ne sada. Niti ikada više. Ona ne viče na mene kad se probudi; ne prozbori ni reč.

Uzmem jastuk ispod njene vlažne crne kose. Stavim ga na pod, položim glavu na njega i zažmurim.

Ali probudim se posle nekih sat vremena. Sidem u kuhinju očekujući da će me na stolu sačekati čokoladno mleko i žitarice, ali na stolu nema ničega. Nema čak ni čokoladnog mleka i sendviča sa čokoladnim namazom koje Mira svakog jutra iznese na sto za svoju najmlađu ćerku.

Očekivala sam ih. Bogami, od svega, to me je najviše zaprepastilo.

U mojoj kući moja majka ujutru pripremi paradajz i čaj za mene i paradajz i hleb i čaj za moju sestru. Kad se

probudimo, ona nikada nije tu jer joj posao počinje u sedam. Ranije je posao počinjao u osam, pa je mogla da nas vozi u školu, ali u desetom razredu grad je uveo autobusu uslugu da olakša jutarnji saobraćaj i uredi tako da mame mogu dolaziti na posao sat vremena ranije. Sada je tu uvek samo jedna te ista poruka. *Operi sudove posle ručka*. Ručak ostavlja u frižideru, dva tanjira pokrivena drugim tanjirima, pirinač i jagnjetinu od nedelje do utorka i pirinač i bamije ostatak nedelje. Svežeg je ukusa, iako moramo da ga zagrejemo u mikrotalasnoj.

Vratim se u kod Avišag u sobu.

„Avišag“, kažem i žestoko je prodrmusam, „gde ti je mama?“

Avišag ne otvori oči. Još napola u snu, izvije leđa i namesti grudnjak. Pređe dugim prstima po svojoj zlatnoj ogrlici, i toliko je tamna među tim belim čaršavima da se čini da je odveć prisutna, a onda iznebuha otvori oči.

„Mislim da je rešila da se vrati kući“, kaže. „Rekla je da hoće još pre no što smo uopšte čule da je Den... pre no što smo sve saznale.“

„Da se vrati kući?“, pitam. „Ali ona ti je mama.“

„Kazala je da će ponovo živeti sa svojom mamom, u Jerusalimu. Kazala je da neće sama da odgaja decu ako će se ona samo ubijati, i rekla je da se nikada ne nudim da operem sudove, i da sam sada odrasla žena i da ona...“

„Nije moguće da je otišla“, kažem. „Probudi je.“

Ali Avišag zažmuri i okrene mi leđa, pa navuče na glavu belo ćebe kao da je u pećini.

Pojevrejivanje Galileje

Sama odem u školu. Ne znam kuda bih drugde išla a, ne mogu više da buljim u Avišag kako spava. U učionici su samo tri momka, koji sede na klupama i razgledaju časopis o japanskim kolima. Jedna stolica je okrenuta na bok, i neko je preturio kantu za đubre pa su na podu kore od pomorandže i stranice iz svezaka.

„Otišla je i Leina mama“, kaže jedan momak. „Rekla je Lei da je odlučila da zauvek ostane u onom gradu što ima masaže“, dodaje, i ugrize se za prst. „Ali mislim da baš i ne može to da uradi. A uskoro će se vratiti i profesorka Mira.“

„Ceo grad je pun ludih kučki“, dodaje drugi momak. Zatim mi okrenu leđa i zbijaju se nad časopisom.

Ja izlazim i pokušavam da dođem do daha, te spustim pogled, ali iznad mene su gavrani i platani i ptice koje kruže ispod sunca, i tačkice na asfaltu pod mojim nogama, koje mi namiguju najpre ovde, zatim onde, pa ja zinem i povraćam, sve dok ne uspem opet da podignem glavu i da je držim uspravno.

Na ulicama ne vidim ni žive duše. Kada su podigli ovaj grad, pre manje od trideset godina, bilo je to otud što je ljudima sinula sjajna zamisao da treba pojevrejiti Galileju, a posebno libansku granicu. U tom kraju su sve sama pusta mrka brda, rekla je vlada, a ako smo mi država, ne možemo svi živeti samo u jednom njenom delu. Stoga su davali placeve zemljišta budzašto parovima koji bi obećali da će raditi u fabrici koju su gradili u selu, i tako bi ti parovi imali novac i dom a zatim izrodili decu.

Jedino čega se nisu setili jeste da novac i kuće donose decu a da su deci, između ostalog, potrebni autobusi. Sada se može otići samo auto-stopom.

Stanem kraj starog javnog telefona na periferiji grada i izbacim palac. Najpre pomislim da nekoga pozovem, ali nemam siće za telefon.

Kada se zaustavi jedan crveni subaru, nagnem se i osetim miris losiona za brijanje bradatog vozača. On sluša *Makarenu*, stvarno to sluša.

„Kuda ćeš?“, pita.

Na zemlji, jedan puž polako puzi prema meni, ostavljajući za sobom slinav trag. Uskoro će pasti prva kiša u godini. Uskoro, Avišag i ja ćemo maturirati. Otići u vojsku. Sve. Čak će i princeza Lea morati da ide u vojsku. Svi moraju.

I ja shvatim da ne poznajem nikoga izvan tih hiljadu kuća u gradu i da stojim ovde na mlakom asfaltu sama-samcata.

Kažem vozaču da mogu i da ostanem tu gde sam.

Ne penjem se na brdo

A to je zato što ne želim više da se penjem samo da bih imala domet kod tornja predajnika, samo da bih s nekim razgovarala. Spustim se stazom od cigle, prodem kroz parking za bicikle i đubrište do video-aparata, pa se poslužim novčanicom od dvadeset šekela da kupim *Opasne devojke*, pošto je to jedini preostali film u aparatu koji sam gledala samo jednom.

Sad imam sitnine i vratim se na sam kraj grada. Slušalica na javnom telefonu toliko je prašnjava da svetluca, a kada je podignem, maltene se iznenadim što čujem signal. Može biti da je ovo poslednji javni telefon u čitavom Izraelu. Pre nekoliko godina vlada ih je iščupala, jedan po jedan, i sve ih odnela velikim kamionom.

Želim da čujem mamin glas kako bih se uverila da i ona nije otišla.

Ali ne pozovem nju.

Avišag se javi tek posle trećeg poziva. Ne zovem prvo mamu, ne zato što sam rešila da prvo pozovem Avišag, već zato što je biti maltene siguran bolje no izlagati se opasnosti da saznaš nešto što ne želiš da znaš.

„Mama će ti se vratiti, znaš“, kažem.

Kada to kažem, shvatim da možda i neće. Kada to kažem, već znam da je onog jutra u svesci pisala Avišag, a ne Den.

„Stalno sam sama, Jael“, odgovori Avišag, a glas joj je bolećiv. „Čak i sada.“

Ne zovite nas

Dugo čekam da Avišag dođe po mene. Sedim na pesku kraj javnog telefona i čekam. Osećam ukus znoja, soli i šminke koji mi se slivaju s nosa na usne. Rekla je da će doći.

I dođe. Dođe, ali ne dođe po mene. Ne idemo kući. Ništa ne govorimo. Ona priđe tik do mene a onda promeni pravac. Zna da ću ići za njom kuda god danas išla.

Penjemo se i penjemo na brdo. Nadam se da tamo nikada nećemo stići, ali znam da hoćemo.

Na tlu kod tornja predajnika nema krvi. Čak ni koma-da odeće. Čak ni čizama.

Avišag je potrebno malo vremena da poveruje da tu nema ničega. Želi da vidi, bar nešto. Vrat joj se mahnito mrda tamo-amo. Stoji i gleda li gleda u senku tornja, kao što je činila kad smo bile male, dok se trudila da pronađe poslednju reč u osmosmerci.

Onda kao da toranj postane ta reč. Kao da je upravo primetila da je tu, pošto je minutima piljila u njega. Stavi obe ruke na njega, pa stane da ga gura i šutira.

Ja joj se pridružim; iskopavam cipelama zemlju oko metalnih šipki pobodenih u tlo, i upirem se u toranj čitavom težinom.

Pokušavamo da srušimo toranj dok se ne smrkne. Pokušavamo i pokušavamo i pokušavamo.

Ne razgovaramo. Nećemo da razgovaramo. Dovoljno smo razgovarale.

Ne treba nam ovde toranj predajnik.

RPG deca

RPG deca su obično imala devet-deset godina, dakle, bila su veoma mala, i bila su deca. A bacač granata je oružje koje je veoma, veoma teško, te ne može da ga drži samo jedno dete, mora ih biti dvoje, i ta deca su uzela oružje i držala ga, po dvoje zajedno, jedno spreda i jedno

otpozadi. Kada se puca iz bacača, prednji deo ispaljuje raketu tako snažnu da može probiti čak i izraelski tenk, ali zadnji deo izbacuje vatru, ne mnogo vatre, ne neku vatru koja je neophodna; to je samo deo funkcionisanja ovog oružja, da otpozadi izbija vatra. I tako je jedno RPG dete držalo bacač na ramenu, a iza njega je stajalo drugo RPG dete, na prstima, i držalo ga otpozadi. Kada bi granata bila ispaljena, detetu pozadi bi se zapalila glava, pa zatim ramena, a ubrzo i sandale, ako bi ih imalo. Niko nije obučio tu RPG decu.

Niko nije razgovarao s njima, niko im ništa nije rekao, ni deci koja su ga držala spreda ni deci koja su ga držala otpozadi, ali ima tu nešto vrlo, vrlo zanimljivo, a to je da bi u više navrata dete spreda skočilo na svog zapaljenog druga i zagrlilo ga, a to je znatno povećavalo broj žrtava, to što jedno dete nije gorelo samo.